

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА ЕНЕРГІЇ З АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО ПРАВА ЄС

Стаття присвячена визначенню актуальних для України проблем впровадження ринку альтернативної енергетики на технічному, економічному та правовому рівнях за умов адаптації до права ЄС.

Ключові слова: альтернативна енергетика, адаптація до права ЄС, виробництво енергії.

Енергетична криза в Україні потребує нових підходів до реформування галузі, пошуку найоптимальніших шляхів забезпечення енергією. Розвинені країни переорієнтовують свою енергетику на альтернативні джерела енергії, через те, що енергія вітру, сонця, води, біомаси невичерпна на відміну від газу, вугілля і ядерного палива, запаси яких зменшуються, а ціна зростає, а також вони екологічно чисті, що актуально в умовах погіршення клімату. Щоб зарадити негативним наслідкам, Світовий банк, один з найбільших у світі фінансистів галузі традиційного палива, інвестуватиме значні кошти в екологічно чисту «зелену» енергетику. Вугільні ж проекти фінансуватиме за «крайньої необхідності». Така ініціатива цілком зрозуміла, адже альтернативна енергетика окупається і без негативних наслідків для природи і здоров'я людини. Вона є відновлюваною, тож технології працюватимуть довгі десятиліття, а наука матиме час для винаходів нових методів їх оптимізації [1].

На рівні ЄС прийняті такі документи: Директива 2003/30/ЄС від 8 травня 2003 року з впровадження використання біопалива та інших відновлювальних видів палива для транспорту (Directive 2003/30/EC on the promotion of the use of biofuels or other renewable fuels for transport); Директива 2001/77/ЄС «Про створення сприятливих умов продажу електроенергії, виробленої з відновлюваних енергоджерел, на внутрішньому ринку електричної енергії» (Directive 2001/77/EC on the promotion of electricity produced from renewable energy sources in the internal electricity market); Директива 2009/28/ЄС (ВДЕ) та рішення Комісії 2009/548/WE щодо популяризації відновлювальних джерел енергії. В цих актах зазначені цілі ЄС до 2020 року: 20% зниження викидів парникових газів, 20%

покращення ефективності використання енергії, 20% частка альтернативних джерел енергії в енергетичному балансі ЄС. Зазначається також, що біопаливо, електроенергія, водень з альтернативних джерел повинні використовуватися не менше 10% всіх видів транспорту. У «Дорожній Kartі по відновлюваній енергетиці» від 2007 року [2], розробленій Європейською Комісією, вказано, що нові цілі мають бути досягнуті до 2020 року за рахунок вітрових електростанцій (12% від необхідного обсягу електроенергії). Виробництво енергії з поновлюваних джерел залежить від розвитку малих та середніх підприємств, тому державні члени повинні проводити державну політику підтримки підприємств на регіональному рівні. Країни учасниці ЄС повинні забезпечити полегшення процедур сертифікації, ліцензування та інших, що можуть створювати бар'єри в розвитку ринку альтернативних джерел.

Правове регулювання альтернативної енергетики в цілому здійснюється законами України: «Про альтернативні джерела енергії», «Про електроенергетику», «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів», а також підзаконними нормативно-правовими актами, спільними для всіх відновлювальних джерел енергії, наприклад, постанови Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики: «Про встановлення «зеленого тарифу» для окремих об'єктів альтернативної енергетики на певний період часу», «Про затвердження Порядку формування та ведення реєстру об'єктів електроенергетики, що використовують альтернативні джерела енергії», «Про затвердження примірних договорів, які укладаються із суб'єктами господарювання, що виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії», «Про порядок видачі Національною комісією регулювання електроенергетики ліцензій на провадження діяльності, пов'язаної з виробництвом, передачею та постачанням електричної енергії, комбінованим виробництвом теплової та електричної енергії, виробництвом теплової енергії на теплоелектроцентралях та установках з використанням нетрадиційних або відновлюваних джерел енергії» тощо.

В 2014 році КМУ прийняв розпорядження «Про затвердження плану заходів з імплементації директиви Європарламенту та Ради 2009/28/ЄС». Затверджено також «Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2020 року» та «План заходів з реалізації Національного плану дій з відновлюваної енергетики на період до

2020 року». Ці документи передбачають встановлення секторальних цілей для всіх видів альтернативних джерел енергії. Так, у 2020 році потужності ГЕС повинні становити 5 350 МВт, СЕС – 2 300 МВт, ВЕС – 2 280 МВт, об'єкти, що використовують біопаливо, – 950 МВт, об'єкти, що використовують геотермальну енергію, – 20 МВт. Діючі потужності у десятки разів менші. 1 серпня 2014 року потужності ВЕС в Україні становили 497,3 МВт, СЕС – 818,9 МВт, малих гідроелектростанцій – 77,9 МВт, об'єктів, що використовують біопаливо, – 25,7 МВт. Ці дані враховують потужності, розташовані в АПК. Якщо реально оцінювати ситуацію, то Україна має ще нижчі показники, адже значні потужності відновлюваної енергетики розміщені саме в окупованому Криму. Наприклад, кримська фотоелектрична сонячна електростанція «Перове» у 2011 році була визнана найпотужнішою у світі серед собі подібних. Вона розмістилася на площі понад 200 га – це як 259 футбольних полів. Її потужність – 105,56 МВт.

Отже, роботи з виконання зобов'язань перед ЄС багато. Ігнорування реалізації європейських директив може призвести до санкцій з боку Євросоюзу і відсунути європейську перспективу України. Однак найголовнішим повинен стати не зовнішній стимул, а бажання забезпечити енергетичну безпеку країни. Міжнародне енергетичне агентство досі вважає, що в Україні є всі шанси подолати енергетичну кризу. Серед кроків, які для цього необхідні, одним із перших, на думку експертів МЕА, має бути суттєвий перегляд Енергетичної стратегії до 2030 року та приведення її до актуального стану. В Агентстві зазначають, що та стратегія, яка існує зараз, написана до ескалації кризи й не містить жодної згадки про заходи щодо стимулювання безпеки енергопостачання та енергоефективності.

Розглянемо деякі недоліки правового регулювання в окремих сферах ринку альтернативної енергетики.

По-перше, нестабільність законодавства, та його декларативний характер. Наприклад, встановлення зеленого тарифу є дуже позитивною тенденцією для інвесторів у виробництво енергії з альтернативних джерел. Норми стимулювання виробництва повинні бути стабільними, чого не скажеш про національне законодавство, що постійно змінюється. Так, у червні 2014 року Кабмін прийняв розпорядження «Про вдосконалення системи розрахунків за електричну енергію з альтернативних джерел енергії», яким суттєво зменшив коефіцієнт «зеленого» тарифу для со-

нячних електростанцій з 1,8 до 1,01. Більше того, розпорядження уряду від 13 серпня 2014 року «Про вжиття тимчасових надзвичайних заходів на ринку електричної енергії» зменшило «зелений» тариф для інших виробництв альтернативної енергії. Крім цього, встановлено, що обладнання для відновлювальної енергетики, якого в Україні не виробляють можна завозити без мита, але реєстр відповідного обладнання для його ідентифікації так і не створено. Встановлено право на підключення об'єктів альтернативної енергетики до мережі, але повноцінно не забезпечені технічні умови цього процесу.

По-друге, окрім виробника стимулювання має бути спрямоване й на споживача. Слід зазначити, що важливу роль у розвитку вітроенергетики у зарубіжних країнах відіграє політика урядів, спрямована на стимулювання споживачів альтернативної енергії. Проводиться інформаційна політика (наприклад, в Англії складаються маршрути огляду вітроелектростанцій для школярів під час літніх канікул); тарифна (в Швеції споживачу надається право купувати енергію з традиційних джерел чи альтернативних, політика підвищення тарифів на енергію з традиційних джерел порівняно з альтернативними); податкова політика та кредитування купівлі та установки обладнання для виробництва енергії з альтернативних джерел. В Бельгії постачальник енергії пропонує віддячити споживачу, за те що він користується саме його послугами, обравши собі подарунок.

По-третє, у сфері виробництва сонячної енергії застосовуються такі засоби державного регулювання [3]: встановлення «зеленого» тарифу для альтернативної енергії та встановлення податкових преференцій. Необхідним є встановлення пільг не тільки для крупних об'єктів, але й для середніх (до 100 Квт), та приватних господарств, які встановлюються на спорудах, що дозволить зберегти земельні ресурси. Сьогодні неможлива повноцінна реалізація положень законодавства без оновлення мереж, а також запровадження державних програм підтримки розвитку сонячної енергетики, що передбачатимуть: 1) покриття основних витрат на обладнання та монтаж сонячних систем потужністю 1–5 Квт, або 2) покриття відсотків по кредиту для встановлення сонячної системи до 10 Квт, а також стимулювання встановлення систем на даху до 100 Квт.

В цілому слід зазначити, що стимулювання галузі має проводитися одночасно за трьома напрямками: 1) виробництво енергії промисловими

електростанціями та домашніми електростанціями (прозорість механізму будівництва, приєднання до мережі, отримання «зеленого» тарифу); 2) виробництво обладнання (конкурентні умови функціонування виробників); 3) стимулювання споживачів енергії (надання пільгових кредитів на встановлення обладнання). Окрім створення цілісної енергетичної галузі України, слід враховувати регіональне розташування відповідних об'єктів, а тому розробляти та впроваджувати інноваційно-інвестиційні проекти розвитку в окремих регіонах.

Сьогодні в Україні активно формується ринок альтернативних джерел енергії, адже діють суб'єкти господарювання, що генерують енергію з альтернативних джерел, створено органи державного регулювання, розроблено нормативно-правову базу та засоби державного регулювання в цій сфері. Звісно ринок альтернативних джерел може існувати відокремлено від оптового ринку електричної енергії, для задоволення локальних потреб, але для забезпечення енергетичної безпеки держави в майбутньому необхідним є його впровадження в енергетичний комплекс країни. Впровадження має відбуватися на технічному, економічному та правовому рівнях. Національний план дій у сфері альтернативної енергетики має співвідноситись зі стратегією інноваційного розвитку, наприклад, щодо оновлення мереж постачання електричної енергії, впровадження в Україні «розумних мереж» без яких неможливо є повноцінна синхронізація об'єктів традиційної та (поки що) альтернативної енергії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оржель О. Зелена перепустка до Європи [Електронний ресурс] / О. Оржель // Укр. правда. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2015/02/10/527157/>.
2. Renewable Energy Road Map. Renewable energies in the 21st century: building a more sustainable future. COM(2006) 848 final. – Brussels, 10.01.2007.
3. Кузьміна М. М. Розвиток сонячної енергетики в Україні / М. М. Кузьміна // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія «Право». – 2014. – № 29. – С. 183–186.

*Кузьміна Марина Миколаївна – к. ю. н., науковий співробітник
НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України,
доцент кафедри господарського права Національного юридичного
університету ім. Ярослава Мудрого*